МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Кваліфікаційна робота бакалавра

ТОВАРИСТВО ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У ПРИФРОНТОВИХ ГРОМАДАХ

Виконав: студент 4-го курсу,
групи 6.231.1
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»
Г. А. Котов

Керівник: професор кафедри філософії,
публічного управління та соціальної роботи,
д.філос.н., доцент Глазунов В. В.

Рецензент: завідувач кафедри філософії,
публічного управління та соціальної роботи,
професор, д.філос.н. Бутченко Т.І.

Запоріжжя – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра філософії, публічного управління та соціальної роботи
Рівень вищої освіти бакалавр
Спеціальність 231 «Соціальна робота»
Освітньо-професійна програма «Соціальна робота»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри соціальної філософії та управління
_____Т.І.Бутченко
«____»_____2025 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ
_____ Котову Глібу Андрійовичу _____
(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи _____Товариство Червоного Хреста України як суб'єкт соціальної роботи у прифронтових громадах_____
керівник роботи _Глазунов Володимир Володимирович, д.філос. наук, професор_____
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом ЗНУ від «19» грудня 2024 року № 1992-с

2. Строк подання студентом роботи _11 червня 2025 року___

3. Вихідні дані до роботи ___Кармалюк С. П., Ореховський В. О. Історія Товариства Червоного Хреста України. Книга І. Діяльність організацій Товариства Червоного Хреста в Україні до 1921 р. : кол. монографія. Чернівці : Технодрук, 2023. 252 с. Доценко М. І. Статус Товариства Червоного Хреста України в умовах міжнародного збройного конфлікту. *Публічна політика і державне управління в умовах війни* : матер. міжнар. наук.-практ. конф, м. Вінниця, 12 квітня 2024 р. Вінниця, 2024. С. 224 – 229. Стратегія Товариства Червоного Хреста України 2021 – 2025. URL: https://redcross.org.ua/wp-content/uploads/2021/11/2021%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F-%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82.pdf.____

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) _1. Розглянути стан наукової розробки питання діяльності Товариства Червоного Хреста в Україні. 2. Здійснити уточнення змісту основних понять дослідження: «соціальна робота», «соціальні послуги», «Товариство Червоного Хреста», «прифронтові громади». 3. Визначити принципи та методи дослідження роботи Товариства Червоного Хреста України у прифронтових громадах. 4. Дослідити сутність та зміст діяльності Товариства Червоного Хреста України. 5. Проаналізувати організаційні форми, напрями та

особливості надання гуманітарної допомоги Товариством Червоного Хреста України в прифронтових громадах. 6. Охарактеризувати міжнародний досвід роботи Червоного Хреста у прифронтових та постконфліктних регіонах. 7. Проаналізувати стан роботи Товариства Червоного Хреста України у прифронтових громадах. 8. Обґрунтувати основні фактори оптимізації діяльності роботи Товариства Червоного Хреста України у прифронтових громадах

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
6 рисунків, 1 таблиця

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Глазунов В. В., професор кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	02.02.2025	02.02.2025
Розділ 2	Глазунов В. В., професор кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	11.03.2025	11.03.2025
Розділ 3	Глазунов В. В., професор кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	03.04.2025	03.04.2025

7. Дата видачі завдання 18 січня 2025 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Листопад – грудень 2024	*виконано*
2.	Бібліографічний пошук	Січень – лютий 2025	*виконано*
3.	Розробка основних положень роботи	Січень – лютий 2025	*виконано*
4.	І розділ	Лютий – березень 2025	*виконано*
5.	ІІ розділ	Березень – квітень 2025	*виконано*
6.	ІІІ розділ	Квітень – травень 2025	*виконано*
7.	Систематизація висновків	Травень 2025	*виконано*
8.	Нормоконтроль	Травень – червень 2025	*виконано*

Студент _____ Г. А. Котов

Керівник роботи _____ В. В. Глазунов

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.О. Широбокова

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 53 сторінок, 40 позицій у списку літератури, 6 рисунків, 1 таблиці, 2 додатків.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА, СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ, ТОВАРИСТВО ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА УКРАЇНИ, ПРИФРОНТОВІ ГРОМАДИ

Мета дослідження: є всебічний аналіз особливостей і проблем діяльності Товариства Червоного Хреста України у прифронтових громадах та розробка рекомендацій щодо її вдосконалення для покращення результативності соціальної підтримки населення в умовах збройного конфлікту.

Об'єкт дослідження: соціальна робота в прифронтових громадах.

Предмет дослідження: діяльність Товариства Червоного Хреста України у прифронтових громадах.

Методи дослідження: аналіз, синтез, індукції, дедукції, аналогія та метод аналізу документів.

Гіпотеза: ефективність функціонування гуманітарної організації у прифронтових громадах залежить від гнучкості організаційних форм, здатності адаптуватися до змін безпекової ситуації та тісної взаємодії з місцевою владою, волонтерами й міжнародними партнерами.

Висновки: 1. Діяльність Товариства Червоного Хреста України у прифронтових громадах викликає зростаючий науковий інтерес і має значення для формування соціальної політики в умовах війни та криз.

2. Організація є ключовим гравцем у сфері гуманітарної допомоги, особливо у прифронтових громадах, завдяки масштабності, партнерствам і системності.

3. Оптимізація роботи організації потребує інновацій, координації, посилення психосоціальної підтримки та поєднання інституційної стійкості з волонтерською гнучкістю.

SUMMARY

The qualification paper consists of 53 pages, 40 references, 6 figures, 1 table, and 2 appendices.

SOCIAL WORK, SOCIAL SERVICES, UKRAINIAN RED CROSS SOCIETY, FRONTLINE COMMUNITIES

Research objective: a comprehensive analysis of the characteristics and challenges of the Ukrainian Red Cross Society's activities in frontline communities, along with the development of recommendations for improving its operations to enhance the effectiveness of social support for the population during armed conflict.

Object of research: social work in frontline communities.

Subject of research: the activities of the Ukrainian Red Cross Society in frontline communities.

Research methods: analysis, synthesis, induction, deduction, analogy, and document analysis.

Hypothesis: the effectiveness of a humanitarian organization operating in frontline communities depends on flexible organizational structures, the ability to adapt to changes in the security situation, and close cooperation with local authorities, volunteers, and international partners.

Conclusions: 1. The activities of the Ukrainian Red Cross Society in frontline communities are generating increasing academic interest and play a significant role in shaping social policy in wartime and crisis conditions.

2. The organization is a key player in the humanitarian aid sector, particularly in frontline communities, due to its scale, partnerships, and systematic approach.

3. Optimizing the organization's work requires innovation, coordination, enhanced psychosocial support, and a combination of institutional resilience with volunteer flexibility.

ЗМІСТ

ВСТУП……..3
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ РОБОТИ ТОВАРИСТВА ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА .....….7
1.1. Стан наукової розробки питання діяльності Товариства Червоного Хреста в Україні……..7
1.2. Уточнення основних понять дослідження: «соціальна робота», «соціальні послуги», «Товариство Червоного Хреста», «прифронтові громади»……...……..10
1.3. Принципи та методи дослідження роботи Товариства Червоного Хреста України у прифронтових громадах……...…...14
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ РОБОТИ ТОВАРИСТВА ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА УКРАЇНИ У ПРИФРОНТОВИХ ГРОМАДАХ……..…….19
2.1. Сутність та зміст діяльності Товариства Червоного Хреста України …….19
2.2. Організаційні форми, напрями та особливості надання гуманітарної допомоги Товариством Червоного Хреста України в прифронтових громадах…….……24
2.3. Міжнародний досвід роботи Червоного Хреста у прифронтових та постконфліктних регіонах…….……30
РОЗДІЛ 3. ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ РОБОТИ ТОВАРИСТВА ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА УКРАЇНИ ……..……...34
3.1. Аналіз стану роботи Товариства Червоного Хреста України у прифронтових громадах……...…….34
3.2. Основні фактори оптимізації діяльності роботи Товариства Червоного Хреста України у прифронтових громадах..……...40
ВИСНОВКИ……...42
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ……...…....44
ДОДАТКИ……..49

ВСТУП

Актуальність дослідження. Робота Товариства Червоного Хреста України у прифронтових громадах є надзвичайно важливою в умовах повномасштабної війни, що триває на території нашої держави. Прифронтові громади щоденно стикаються з ризиками, пов'язаними з бойовими діями, руйнуванням інфраструктури, нестачею медичної допомоги, води, продуктів харчування та засобів гігієни. У цих умовах діяльність організації набуває особливої значущості як одного з ключових суб'єктів, що оперативно реагує на потреби населення, координує волонтерську допомогу та забезпечує базовий соціальний захист у кризових ситуаціях.

Попри масштабність і значущість цієї роботи, питання ефективності, особливостей і напрямів діяльності організації в прифронтових умовах досліджене недостатньо. Саме тому аналіз досвіду Товариства Червоного Хреста України у кризових регіонах є актуальним і необхідним для подальшого вдосконалення соціальних інструментів реагування, розвитку партнерських ініціатив та забезпечення системної підтримки населення, що перебуває у зоні підвищеної небезпеки.

Проблемна ситуація полягає у тому, що через постійну зміну ситуації на фронті, обмежений доступ до постраждалого населення та нестачу ресурсів виникають труднощі з оперативним і ефективним наданням допомоги Товариством Червоного Хреста, що сприяє зниженню рівня якості соціальної підтримки, нерівномірного охоплення громад та ускладнює задоволення нагальних потреб населення в умовах воєнної загрози.

Дослідження діяльності Товариства Червоного Хреста України здебільшого зосереджені на історичних аспектах його становлення та функціонування. Зокрема, С. П. Кармалюк і В. О. Ореховський вивчали розвиток організації до 1921 року, О. Г. Грибан досліджував діяльність Товариства у 20 – 30-х роках XX століття, а Л. М. Невара та В. М. Красник аналізували гуманітарну роботу організації в умовах повномасштабної війни.

Водночас робота Товариства Червоного Хреста України саме у прифронтових громадах залишається маловивченою, що зумовлює потребу у її глибшому науковому аналізі.

Об'єктом дослідження виступає соціальна робота в прифронтових громадах.

Предмет дослідження – діяльність Товариства Червоного Хреста України у прифронтових громадах.

Метою дослідження є всебічний аналіз особливостей і проблем діяльності Товариства Червоного Хреста України у прифронтових громадах та розробка рекомендацій щодо її вдосконалення для покращення результативності соціальної підтримки населення в умовах збройного конфлікту.

Згідно з метою маємо такі *завдання*:

– розглянути стан наукової розробки питання діяльності Товариства Червоного Хреста в Україні;

– здійснити уточнення змісту основних понять дослідження: «соціальна робота», «соціальні послуги», «Товариство Червоного Хреста», «прифронтові громади»;

– визначити принципи та методи дослідження роботи Товариства Червоного Хреста України у прифронтових громадах;

– дослідити сутність та зміст діяльності Товариства Червоного Хреста України;

– проаналізувати організаційні форми, напрями та особливості надання гуманітарної допомоги Товариством Червоного Хреста України в прифронтових громадах;

– охарактеризувати міжнародний досвід роботи Червоного Хреста у прифронтових та постконфліктних регіонах;

– проаналізувати стан роботи Товариства Червоного Хреста України у прифронтових громадах;

– обґрунтувати основні фактори оптимізації діяльності роботи Товариства

Червоного Хреста України у прифронтових громадах.

Гіпотеза дослідження: ефективність функціонування гуманітарної організації у прифронтових громадах залежить від гнучкості організаційних форм, здатності адаптуватися до змін безпекової ситуації та тісної взаємодії з місцевою владою, волонтерами й міжнародними партнерами.

Структура кваліфікаційної роботи охоплює вступ, три розділи, висновки, список літератури та додатки.

РОЗДІЛ 1
МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ РОБОТИ ТОВАРИСТВА ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА

1.1. Стан наукової розробки питання діяльності Товариства Червоного Хреста в Україні

Діяльність Товариства Червоного Хреста України (далі – ТЧХУ) як провідної гуманітарної організації є об'єктом зростаючого наукового інтересу, особливо в умовах воєнних дій, соціально-економічних криз та масових переміщень населення. У сучасній науковій літературі досліджуються такі аспекти, як підтримка внутрішньо переміщених осіб, забезпечення медичних установ, реагування на надзвичайні ситуації, розвиток волонтерського руху, впровадження механізмів залучення громади та встановлення партнерських зв'язків із державними та міжнародними організаціями.

У вітчизняній та міжнародній науковій літературі діяльність Товариства Червоного Хреста України розглядається крізь призму його гуманітарної місії, правового статусу та практичної ролі в системі захисту населення під час кризових ситуацій. З огляду на широке коло завдань, які виконує Товариство – від надання першої медичної допомоги до підтримки внутрішньо переміщених осіб і роботи в прифронтових громадах – важливо простежити історичну еволюцію цієї організації в Україні. Аналіз історії Товариства дозволяє краще зрозуміти, як формувалися його цінності, напрями діяльності та механізми взаємодії з державою та міжнародною спільнотою.

Як зазначають дослідники С. П. Кармалюк, В. О. Ореховський, діяльність Українського Червоного Хреста, зокрема його участь у зміцненні системи охорони здоров'я, підтримці постраждалих під час воєн і стихійних лих, досі залишається малодослідженою в українській історіографії. У радянські часи ця тематика майже не висвітлювалась, а сучасні наукові роботи, попри певні позитивні зрушення, є поодинокими. Водночас багаторічний досвід Товариства

набуває особливої актуальності в умовах нинішньої війни з Росією та пошуку ефективних підходів до соціальної політики, що робить його вивчення не лише теоретично, а й практично важливим [13, с. 6].

Аналізуючи стан наукової розробки питання діяльності Товариства Червоного Хреста в Україні, необхідно почати з витоків усього міжнародного гуманітарного руху, до якого він належить.

Міжнародний Рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, створений 17 лютого 1863 року з ініціативи швейцарця Жана Анрі Дюнана [12], об'єднує зусилля задля гуманітарної допомоги та підтримки.

Після створення Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця у 1863 році, його осередки почали з'являтися в Європі та світі. В Україні перші відділення відкрилися у 1867 році в Сімферополі та Кам'янець-Подільському, діючи під владою Австро-Угорщини та Росії. Вони надавали допомогу жертвам голоду, стихійних лих, боролися з епідеміями, організовували лікувальні заклади та навчали сестер милосердя. Власне національне товариство Українського Червоного Хреста з'явилось лише через понад 50 років [12].

Досліджуючи історію становлення Товариства Червоного Хреста України, ключові події та етапи його розвитку узагальнені у таблиці 1.1. (Див. Додаток А).

Проаналізована хронологія діяльності Українського Червоного Хреста демонструє його сталу та комплексну роль у наданні медичної, гуманітарної та соціальної допомоги на різних етапах історії України. Від початку діяльності у 1918 році до сучасних викликів, зокрема пандемії та військових конфліктів, організація послідовно адаптувалася до потреб суспільства, забезпечуючи важливі соціальні функції та підтримку вразливих верств населення. Такий аналіз підтверджує значення Українського Червоного Хреста як ключового суб'єкта у системі соціальної допомоги країни.

У сучасних умовах роль організації лише посилилася. З урахуванням масштабів гуманітарної кризи, спричиненої війною, діяльність Українського Червоного Хреста набуває ще більшого значення.

Український Червоний Хрест – провідна гуманітарна організація країни з понад столітньою історією. В її структурі: 24 обласні та близько 200 районних організацій, де працює понад 8 тисяч волонтерів [9, с. 228]. Основна їх діяльність спрямована на:

– підтримку держави у надзвичайних ситуаціях;

– допомогу вразливим групам населення;

– навчанню першій допомозі;

– наданню допомоги внутрішньо переміщеним особам;

– відновлення інфраструктури;

– зведення тимчасового житла для постраждалих та переселенців;

– забезпечення енергонезалежності громад;

– інформування про небезпеки;

– здійснення догляду за самотніми особами;

– поширення знань щодо міжнародного гуманітарного права;

– надання базової медичної допомоги у віддалених районах [12].

Таким чином, аналіз наукової літератури та історичних джерел вказує на посилення уваги науковців до діяльності Товариства Червоного Хреста України, особливо в контексті воєнних конфліктів, гуманітарних криз та суспільних трансформацій. Незважаючи на те, що у вітчизняній історіографії окремі аспекти діяльності ТЧХУ залишаються недостатньо дослідженими, зокрема його роль у розвитку системи охорони здоров’я та соціального захисту, все ж спостерігається тенденція до розширення наукового осмислення цієї теми, особливо в умовах сучасних викликів. Дослідження історії Товариства – від заснування на початку ХХ століття до участі в подоланні наслідків повномасштабного вторгнення Росії в Україну – демонструє еволюцію його гуманітарної місії та виокремлює практичні уроки для вдосконалення соціальної політики та механізмів взаємодії держави з громадським сектором.

Це підтверджує актуальність подальшого наукового осмислення діяльності організації та її внеску в забезпечення стійкості суспільства у кризових обставинах.

1.2. Уточнення основних понять дослідження: «соціальна робота», «соціальні послуги», «Товариство Червоного Хреста», «прифронтові громади»

У науковому дослідженні важливо чітко визначити та уточнити основні поняття, які складають основу предмета вивчення. Це дозволяє забезпечити однозначність розуміння термінів та спростити аналіз досліджуваних явищ. Зазначені поняття дослідження мають специфічне змістове навантаження і тісно переплітаються між собою. Уточнення цих понять створює теоретичний фундамент для дослідження, сприяє систематизації знань і допомагає глибше зрозуміти особливості функціонування гуманітарної діяльності в умовах збройного конфлікту.

Враховуючи значущість поняття «соціальна робота» для предмета дослідження, доцільно розпочати з його детального аналізу та визначення у контексті функціонування Товариства Червоного Хреста України в прифронтових громадах.

Діяльність ТЧХУ є однією з форм соціальної роботи на практиці, головною метою якої є надання допомоги людям, які опинилися у складних життєвих обставинах, зокрема в прифронтових громадах.

Відповідно до словникового тлумачення, термін «соціальна робота» має кілька складових значень:

– це специфічна професійна діяльність, яка передбачає як державну, так і недержавну підтримку з метою покращення культурного, соціального та матеріального добробуту людини, а також надання індивідуальної допомоги окремим особам, сім’ям і групам;

– це практична діяльність, спрямована на надання допомоги людям, що опинилися у складних життєвих обставинах;

– це навчальна дисципліна, що готує спеціалістів для роботи у сфері соціальної підтримки населення;

– це галузь знань, яка ґрунтується на теоретичних засадах соціальної роботи, вивчає її принципи, моделі, методики та володіє власним понятійним апаратом і методологією дослідження [4, с. 392].

У наукових колах соціальну роботу розглядають як процес управління та організації умов для створення ефективної системи, яка сприяє досягненню запланованого виховного впливу на суспільство [15, с. 4].

Інші вчені визначають соціальну роботу як спеціалізований «інститут допомоги» у різних сферах життя, орієнтований на підтримку у вирішенні різноманітних проблем. Зокрема, науковець М. Фірсов розширює це поняття, включаючи не лише допомогу, а й взаємодопомогу в межах соціокультурних та психосоціальних відносин між різними учасниками. Більшість існуючих визначень акцентують увагу на тому, що соціальна робота спрямована на реалізацію, підтримку та відновлення соціальних функцій особи або групи [17, с. 8].

Британський вчений С. Шардлоу визначає соціальну роботу через її ключові функції: надання допомоги людям у вирішенні їхніх проблем, підтримку самостійності та самодопомоги, захист найуразливіших верств населення від шкідливих впливів, здійснення нагляду за особами за судовими рішеннями, а також догляд за тими, хто не може самостійно піклуватися про себе. Хоча цей перелік не охоплює всі можливі аспекти, він відображає основний зміст соціальної роботи [27, с. 11].

З огляду на специфіку діяльності ТЧХУ у прифронтових громадах та на основі аналізу сучасних наукових підходів до визначення поняття «соціальна робота», у нашому дослідженні це поняття розглядається як професійна діяльність соціальних інституцій, державних та недержавних організацій, спрямована на підтримку осіб і спільнот, які зіштовхнулися з непростими

життєвими обставинами, з метою забезпечення їх соціальної адаптації, відновлення соціальних функцій та підвищення якості життя в умовах соціальної нестабільності та конфлікту.

Соціальна робота тісно пов’язана з наданням соціальних послуг, які є практичним інструментом реалізації її цілей та завдань. Соціальні послуги охоплюють комплекс заходів, спрямованих на підтримку, реабілітацію та інтеграцію осіб і груп, які потребують допомоги. Робота ТЧХУ в прифронтових громадах безпосередньо передбачає надання таких послуг, що є важливою частиною його діяльності та спрямовані на підтримку населення в складних життєвих ситуаціях.

Для глибшого розуміння процесів реалізації соціальної роботи важливо уточнити поняття «соціальних послуг», які є сукупністю заходів, що здійснюються державними та громадськими установами з метою покращення якості життя окремих осіб і спільнот [10, с. 9].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про соціальні послуги» від 17 січня 2019 року № 18, соціальні послуги розглядаються як «заходи, спрямовані на запобігання важким життєвим ситуаціям, подолання цих обставин або зменшення їх негативного впливу на осіб чи сім’ї, які опинилися в таких умовах» [24].

З метою відображення практичної складової діяльності ТЧХУ, далі у роботі поняття «соціальні послуги» буде розглядатися як сукупність конкретних заходів і підтримки, що надаються організацією для поліпшення умов життя, подолання складних життєвих ситуацій та сприяння соціальній адаптації населення у прифронтових громадах.

Головним поняттям нашого дослідження є «Товариство Червоного Хреста України», яке відіграє одну із провідних ролей у соціальній роботі та наданні соціальних послуг у прифронтових громадах.

Відповідно до чинного законодавства України, зокрема Закону України «Про Товариство Червоного Хреста України», ця організація «є всеукраїнською добровільною громадською гуманітарною структурою, яка сприяє державним

органам у наданні медичної та гуманітарної допомоги як у мирний час, так і в умовах збройних конфліктів» [21, 25]. Крім того, вона бере активну участь у реалізації міжнародної допомоги під час катастроф і надзвичайних ситуацій, а також забезпечує медико-соціальну підтримку найбільш уразливих груп населення.

Згідно зі Статутом, затвердженим рішенням XXII З'їзду Товариства Червоного Хреста України 9 липня 2021 року, це добровільна громадська організація, яка функціонує на засадах гуманізму, нейтральності та незалежності [29, с. 5]. Її діяльність спрямована на комплексне надання медичної, соціальної та гуманітарної допомоги в мирний час та під час збройних конфліктів, а також на реалізацію міжнародної допомоги під час катастроф та надзвичайних ситуацій. Головною метою є підтримка та захист найбільш уразливих верств населення, сприяння їхній соціальній адаптації та відновленню життєвих можливостей у відповідності з нормами міжнародного гуманітарного права та національного законодавства.

Враховуючи, що діяльність ТЧХУ зосереджена саме на підтримці населення в складних життєвих умовах, особливу увагу у нашому дослідженні приділено прифронтовим громадам – територіям, які безпосередньо постраждали або перебувають у зоні збройного конфлікту. Розуміння специфіки цих громад є необхідною умовою для адекватної оцінки ролі та функцій ТЧХУ у наданні соціальної допомоги.

У сучасній науковій та практичній літературі поняття «прифронтові громади» використовується для позначення територіальних громад, які розташовані безпосередньо поблизу лінії зіткнення у зоні бойових дій. В українському законодавстві відсутнє офіційне юридичне визначення цього поняття, проте він активно застосовується у нормативних актах, урядових програмах, а також у звітах міжнародних організацій, що займаються гуманітарною підтримкою населення на постраждалих територіях.

Для практичного визначення таких територій діє нормативно-правовий акт – Наказ Міністерства розвитку громад та територій України від 28 лютого

2025 року № 376 «Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією» [22], який регулярно оновлюється відповідно до змін ситуації на фронті. Цей Перелік визначає адміністративно-територіальні одиниці, що належать до прифронтових або тимчасово окупованих територій, і слугує офіційним орієнтиром для організації гуманітарної допомоги, соціальної допомоги та інших дій, спрямованих на підтримку населення в умовах військових дій.

Отже, у нашому дослідженні поняття «прифронтові громади» визначається, як територіальні громади, розташовані у безпосередній близькості до лінії розмежування в зоні збройного конфлікту, що зазнають впливу бойових дій і потребують комплексної соціальної, гуманітарної та психологічної підтримки. Це визначення узгоджується із сучасними підходами до оцінки потреб населення в умовах конфлікту та відповідає практичним завданням соціальної роботи і надання соціальних послуг у таких громадах.

Таким чином, ми здійснили уточнення базових понять дослідження діяльності ТЧХУ у прифронтових громадах.

1.3. Принципи та методи дослідження роботи Товариства Червоного Хреста України у прифронтових громадах

Ефективність наукового пізнання у процесі дослідження значною мірою визначається сукупністю принципів, на яких ґрунтується підхід дослідника. Ці принципи охоплюють сукупність норм, правил і засад, що є обов’язковими для проведення наукових досліджень у відповідній сфері [2, с. 104].

У процесі дослідження діяльності Товариства Червоного Хреста України в умовах прифронтових громад було застосовано низку загальнонаукових принципів, зокрема історизм, об’єктивність, детермінізм, розвиток і комплексний підхід.

Принцип історизму передбачає дослідження явища в контексті його історичного становлення, поступового розвитку, сучасного стану та можливих

перспектив у майбутньому [2, с. 112]. За допомогою принципу історизму у межах дослідження діяльності ТЧХУ в прифронтових громадах було проаналізовано історичні передумови формування гуманітарної місії організації, простежено етапи її трансформації в умовах повномасштабного збройного конфлікту, охарактеризовано сучасний стан роботи у громадах, що зазнали безпосереднього впливу бойових дій, а також окреслено можливі напрями подальшого розвитку цієї діяльності.

Принцип об’єктивності передбачає неупереджений підхід до аналізу досліджуваного явища, врахування його внутрішніх закономірностей та мінімізацію впливу суб’єктивної позиції дослідника чи обраної методології на результати [2, с. 111]. Дотримуючись цього принципу, ми використовували достовірні емпіричні дані, офіційні документи та перевірені результати попередніх наукових і практичних напрацювань.

Принцип детермінізму виходить із положення, що всі соціальні явища мають причинно-наслідкову природу, а їхній розвиток зумовлений низкою внутрішніх і зовнішніх чинників. У межах нашого дослідження діяльності ТЧХУ у прифронтових громадах цей принцип дав змогу виявити ключові взаємозв’язки між подіями, процесами війни та реакцією системи соціальної підтримки – зокрема, взаємодію між державним і недержавним секторами соціальної роботи в умовах воєнного стану.

Принцип розвитку ґрунтується на уявленні про постійні зміни та трансформації явищ і процесів у часі, що відображає динамічну природу соціальної реальності. Цей принцип дав можливість проаналізувати, як змінюється підхід до надання соціальної підтримки в умовах війни, та окреслити напрями подальшого вдосконалення взаємодії публічного і недержавного секторів соціальної роботи.

Принцип комплексності передбачає всебічне вивчення явища з урахуванням усіх його складових, взаємозв’язків та впливів різного характеру. У нашому дослідженні цей принцип було реалізовано шляхом міждисциплінарного аналізу діяльності ТЧХУ в прифронтових громадах –

через поєднання підходів соціальної роботи, гуманітарного права, управління в кризових ситуаціях та державної політики. Завдяки цьому стало можливим глибше охопити специфіку роботи організації в умовах війни та взаємодію з публічним сектором.

Під час вивчення діяльності Товариства Червоного Хреста України в прифронтових громадах нами було застосовано методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, аналогії та метод аналізу документів [2, с. 107].

У нашому дослідженні було застосовано методи аналізу та синтезу як взаємодоповнювальні інструменти наукового пізнання. Метод аналізу дав змогу виокремити ключові компоненти роботи організації – напрями гуманітарної допомоги, механізми координації з державними структурами, особливості функціонування в умовах бойових дій тощо. Синтез забезпечив об'єднання отриманих даних в цілісне уявлення про особливості та ефективність діяльності Товариства в кризових умовах, дозволивши розкрити систему його функціонування в комплексі.

Метод індукції передбачає отримання загальних висновків шляхом дослідження окремих фактів і подій [2, с. 108]. У ході нашого дослідження, присвяченого роботі ТЧХУ в прифронтових громадах, ми застосовували індуктивний підхід для виявлення ключових закономірностей на основі зібраних емпіричних даних – зокрема, прикладів надання допомоги, реалізованих програм підтримки та їх результатів.

Водночас метод дедукції, який дозволяє переходити від загальних теоретичних положень до аналізу окремих ситуацій, також був використаний для глибшого розуміння окремих аспектів діяльності ТЧХУ. Поєднання індукції та дедукції дало змогу комплексно проаналізувати як загальні тенденції, так і специфіку впровадження гуманітарних ініціатив у прифронтових умовах.

Аналогія – це метод наукового пізнання, що полягає у перенесенні інформації про властивості, зв’язки чи структуру одного об'єкта на інший на основі виявленої між ними подібності [2, с. 108]. У межах нашого дослідження

ми застосували метод аналогії для порівняння діяльності ТЧХУ у прифронтових громадах із досвідом аналогічних організацій в інших країнах, які переживали збройні конфлікти. Це дозволило виявити ефективні підходи до соціальної підтримки населення в умовах війни та адаптувати міжнародний досвід до українського контексту.

До практичного методу, застосованому у нашому дослідженні, належить аналіз документів, тобто контент-аналіз – метод дослідження, що поєднує якісний та кількісний підходи до опрацювання текстових матеріалів з метою об'єктивної інтерпретації змісту на основі чітко визначених процедур [16, с. 44].

У межах вивчення діяльності ТЧХУ у прифронтових громадах ми застосували цей метод для аналізу статистичних звітів, нормативно-правової бази, наукових джерел, публікацій та інших матеріалів, що висвітлюють особливості соціальної підтримки населення в умовах воєнного стану.

Таким чином, аналіз стану наукової розробки питання діяльності Товариства Червоного Хреста в Україні показує зростаючий інтерес до діяльності організації, особливо в умовах воєнних конфліктів і гуманітарних криз. Незважаючи на недостатнє вивчення окремих аспектів його роботи, зокрема у сфері охорони здоров'я та соціального захисту, спостерігається тенденція до поглиблення наукового розгляду теми. Історія Товариства від заснування до сучасних викликів демонструє розвиток його гуманітарної місії та важливість для вдосконалення соціальної політики, що підкреслює необхідність подальших досліджень цієї організації.

Надалі у роботі будемо використовувати наступні визначення понять:

– соціальна робота – професійна діяльність соціальних інституцій, державних та недержавних організацій, спрямована на підтримку осіб і спільнот, які перебувають у важких життєвих умовах, з метою забезпечення їх соціальної адаптації, відновлення соціальних функцій та підвищення якості життя в умовах соціальної нестабільності та конфлікту;

– соціальні послуги – сукупність конкретних заходів і підтримки, що надаються організацією для поліпшення умов життя, подолання складних життєвих ситуацій та сприяння соціальній адаптації населення у прифронтових громадах;

– Товариство Червоного Хреста України – організація, яка є всеукраїнською добровільною громадською гуманітарною структурою, яка сприяє державним органам у наданні медичної та гуманітарної допомоги як у мирний час, так і в умовах збройних конфліктів;

– прифронтові громади – територіальні громади, розташовані у безпосередній близькості до лінії розмежування в зоні збройного конфлікту, що зазнають впливу бойових дій і потребують комплексної соціальної, гуманітарної та психологічної підтримки.

У роботі застосовувалися загальнонаукові принципи (історизм, об’єктивність, детермінізм, розвиток, комплексність) і методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, контент-аналіз), що дозволили всебічно та неупереджено дослідити діяльність Товариства Червоного Хреста України в прифронтових громадах.

РОЗДІЛ 2
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ РОБОТИ ТОВАРИСТВА ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА УКРАЇНИ У ПРИФРОНТОВИХ ГРОМАДАХ

2.1. Сутність та зміст діяльності Товариства Червоного Хреста

Товариство Червоного Хреста України є добровільно, всеукраїнською, гуманітарною організацією, яка виконує важливу гуманітарну функцію, зосереджуючи свої зусилля на підтримці людей у критичних ситуаціях, зокрема під час воєнних дій, природних катастроф та соціальних криз. Його діяльність охоплює широкий спектр напрямів – від надання першої допомоги та евакуаційної підтримки до організації соціального супроводу та психосоціальної допомоги.

Відповідно до Стратегії ТЧХУ на 2021 – 2025 роки [30, с. 4], його діяльність здійснюється у партнерстві з органами державної влади, місцевого самоврядування, громадськими ініціативами, представниками бізнес-середовища, а також у співпраці з міжнародними структурами – Міжнародним комітетом Червоного Хреста, Міжнародною федерацією товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця та іншими національними товариствами.

Організаційна структура ТЧХУ побудована відповідно до адміністративного поділу України – з обласними та місцевими осередками, що забезпечують присутність організації на всій території країни через розгалужену мережу волонтерів і учасників.

Унікальність ТЧХУ полягає у його особливому правовому статусі, що формується на перетині національного законодавства, міжнародного гуманітарного права та внутрішніх документів Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця (Додаток Б). Статус, мандат і повноваження ТЧХУ закріплено в спеціальному законі України та суміжних нормативно-правових актах [20, 23, 25], який визнає організацію як гуманітарного партнера держави в мирний час та під час надзвичайних ситуацій. Також діяльність

ТЧХУ ґрунтується на Женевських конвенціях [7], що гарантують йому захист і повноваження під час збройних конфліктів, та на внутрішніх актах Руху (зокрема Севільській угоді 2.0 [38]), які регулюють міжнародну координацію та розподіл функцій між компонентами Руху [8, с. 94].

Таким чином, ТЧХУ виконує допоміжну функцію держави, діючи водночас у межах українського права й міжнародних стандартів гуманітарної діяльності.

Як визначено у Статуті ТЧХУ, Товариство є єдиною в Україні національною організацією, уповноваженою здійснювати червонохресну діяльність на всій території країни. Згідно з офіційно визначеними цінностями, місією Товариства є надання допомоги вразливим категоріям населення, а також сприяння зміцненню спроможності суспільства запобігати й долати гуманітарні та соціальні кризи.

Бачення організації полягає у створенні сильної, авторитетної та суспільно визнаної структури, яка спільно з громадськістю оперативно реагує на актуальні виклики, спрямовуючи співчуття у практичні дії на користь тих, хто цього найбільше потребує [29, с. 20].

Організація є складовою частиною Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, який об'єднує понад 190 національних товариств по всьому світу. Водночас ТЧХУ тісно співпрацює з Міжнародним Комітетом Червоного Хреста (МКЧХ) та Міжнародною Федерацією Товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця (МФТЧХЧП). Така взаємодія дозволяє координувати зусилля на глобальному рівні, дотримуючись єдиних гуманітарних стандартів і принципів діяльності.

Управління діяльністю Товариства Червоного Хреста України здійснюється через систему колегіальних органів, до яких належать:

– З’їзд;
– Правління;
– Президія Правління;
– Президент.

Організація керується принципами демократичного врядування, відкритості, виборності органів управління, а також дотриманням виконавчої дисципліни і внутрішніх нормативних документів.

Засідання органів управління можуть відбуватися як у форматі особистої присутності, так і дистанційно – за допомогою інтернет-зв'язку та програм для відеоконференцій. Ведення таких засідань регламентується протоколом, який складається та підписується головуючим (Президентом Товариства) і обраним секретарем. У документі обов'язково зазначається, у якій формі відбулося засідання та яким саме програмним забезпеченням воно було проведене у разі онлайн-формату. Усі рішення, ухвалені керівними органами, є обов'язковими для виконання всіма структурними підрозділами Товариства [29, с. 21].

Організаційна структура Товариства включає національний (центральний), регіональний, місцевий та первинний рівні (Додаток В). Такий підхід забезпечує ефективне управління та координацію гуманітарної діяльності в кожному куточку країни.

Діяльність ТЧХУ ґрунтується на семи основоположних принципах, що були сформовані у межах Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця. Ці принципи є спільними для всіх національних товариств і визначають етичні засади, на яких будується гуманітарна діяльність організації як в Україні, так і в усьому світі. Їх дотримання забезпечує довіру з боку суспільства та ефективне реагування на гуманітарні виклики. Основними прицпима є:

– гуманність: рух було створено з метою безумовного надання допомоги всім пораненим на полі бою. Його місія – полегшення людських страждань у будь-яких умовах, як на національному, так і на міжнародному рівнях. Організація прагне захищати людське життя, підтримувати здоров'я та гідність, а також сприяти розвитку взаємоповаги, співпраці та миру між народами;

– неупередженість: допомога надається незалежно від етнічного походження, релігії, соціального статусу чи політичних поглядів. Єдиним

критерієм є ступінь потреби людини в допомозі – першочергову підтримку отримують ті, хто перебуває у найбільшій скруті;

– нейтральність: для збереження довіри громадськості Рух утримується від участі в будь-яких політичних, релігійних чи ідеологічних конфліктах, а також не підтримує жодну зі сторін у збройних протистояннях;

– незалежність: хоча національні товариства можуть взаємодіяти з державними структурами у сфері гуманітарної допомоги та діяти згідно із законами країни, вони мають зберігати автономію. Це необхідно для того, щоб мати змогу дотримуватися принципів Міжнародного Руху;

– добровільність: вся діяльність у межах Руху здійснюється на волонтерських засадах. Організація не переслідує матеріальної вигоди, а керується виключно прагненням допомогти іншим.

– єдиність: у межах однієї держави може існувати лише одне Національне товариство Червоного Хреста або Червоного Півмісяця. Воно має бути доступним для всіх громадян та реалізовувати свою діяльність по всій території країни.

– універсальність: рух має глобальний характер. Усі національні товариства користуються однаковими правами та зобов’язані підтримувати одне одного у виконанні гуманітарної місії [11, с. 164].

Після визначення ключових принципів діяльності організації важливо розглянути цінності, які лежать в основі її роботи. Саме ці цінності формують корпоративну культуру організації, сприяють ефективній взаємодії з партнерами та отримувачами допомоги, а також визначають напрямки розвитку і вдосконалення гуманітарної діяльності. До основних цінностей Товариства належать:

– співпраця: активна взаємодія з громадськістю, державними органами, бізнесом та неурядовими структурами для досягнення спільних гуманітарних цілей;

– відповідність: прагнення надавати допомогу найбільш ефективними методами, враховуючи власні можливості та ресурси;

– прозорість: відкритість у діяльності, чесність і доступність інформації для всіх зацікавлених сторін;

– інноваційність: використання сучасних знань, технологій та передового досвіду для підвищення якості надання допомоги;

– відповідність стандартам: дотримання міжнародних норм і принципів гуманітарної діяльності, що забезпечує якість і надійність роботи організації [30, с. 7].

Таким чином, дотримання принципів та цінностей у діяльності організації забезпечує ефективне і відповідальне виконання гуманітарної місії, сприяють довірі суспільства та партнерів і дозволяють організації якісно реагувати на сучасні виклики, захищаючи права й інтереси найбільш вразливих верств населення.

Відповідно до Стратегії розвитку ТЧХУ на 2021 – 2025 роки, основними стратегічними напрямами є:

1. Забезпечення широкого спектру соціально орієнтованих послуг на місцевому рівні та у громадах;

2. Зміцнення фінансової стабільності організації;

3. Розвиток місцевих підрозділів через активну співпрацю з громадами та партнерами;

4. Цифрова трансформація діяльності;

5. Підвищення кваліфікації та розвиток людського потенціалу;

6. Системний моніторинг і оцінка виконання стратегічних цілей [30, с.11].

Таким чином, ТЧХУє ключовою ланкою у системі надання гуманітарної допомоги та соціальної підтримки в державі. Організація здійснює свою діяльність на засадах міжнародного гуманітарного права, національного законодавства та принципів Червоного Хреста, зокрема гуманності, неупередженості, нейтральності, незалежності, добровільності, єдності та універсальності. Завдяки розвиненій структурі та тісній співпраці з органами влади, міжнародними партнерами та місцевими громадами, ТЧХУ забезпечує

ефективне реагування на надзвичайні ситуації, підтримку постраждалих, розвиток волонтерства та впровадження соціальних ініціатив.

2.2. Організаційні форми, напрями та особливості надання гуманітарної допомоги Товариством Червоного Хреста України в прифронтових громадах

В умовах війни в Україні особливого значення набуває організація ефективної та своєчасної гуманітарної допомоги для населення, що проживає у прифронтових районах. Актуальним стає аналіз організаційних форм та методів, які використовує ТЧХУ під час надання допомоги в цих громадах, враховуючи складність доступу, постійну зміну обстановки та високий рівень потреб постраждалих.

Прифронтові громади є одними з найуразливіших у період збройного конфлікту. Вони постійно перебувають під загрозою обстрілів, мають обмежений доступ до базових послуг та інфраструктури, а також стикаються з браком медичних, соціальних і логістичних ресурсів. У таких умовах діяльність ТЧХУ набуває особливого значення, адже саме ця організація часто є однією з небагатьох, хто забезпечує безперервну присутність на місцях, евакуацію людей, роздачу гуманітарної допомоги та надання першої психологічної підтримки. Робота в прифронтових населених пунктах вимагає не лише мобільності й оперативності, але й тісної взаємодії з місцевими адміністраціями, військовими структурами та міжнародними партнерами.

Станом на 2025 рік ТЧХУ надає підтримку в населених пунктах, що знаходяться поблизу лінії бойових дій, на тимчасово окупованих територіях або в зонах, де зберігається загроза оточення. Перелік таких громад формується Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України за участю Міністерства оборони, а також на основі рекомендацій обласних та Київської міської військових адміністрацій [8, с. 9]. У зв’язку зі зміною ситуації на фронті, цей список регулярно переглядається та оновлюється.

До числа прифронтових територіальних громад входять населені пункти таких областей: Донецької, Луганської, Харківської, Дніпропетровської, Запорізької, Херсонської, Миколаївської, Сумської та Чернігівської. Наприкінці 2024 року кількість таких громад сягала 329.

ТЧХУ працює безпосередньо з цими громадами, забезпечуючи мешканців гуманітарною допомогою, організовуючи евакуаційні заходи, допомагаючи переселенцям, а також впроваджуючи програми психологічної підтримки, навчання домедичній допомозі й інші ініціативи, які покликані покращити добробут населення в умовах війни.

У межах своєї гуманітарної місії ТЧХУ, як і інші національні товариства, виконує роль допоміжної інституції держави у сфері захисту та підтримки постраждалого населення. Незважаючи на зміну форм, умов і пріоритетів цієї діяльності з плином часу, незмінною залишається ключова роль Національного товариства. Зокрема, практичний досвід ТЧХУ в організації допомоги в прифронтових громадах під час міжнародного збройного конфлікту є унікальним і становить значну цінність для всього Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця.

Повномасштабна війна в Україні зумовила активізацію та розширення співпраці між державою та Товариством, що виконує допоміжну гуманітарну функцію. Основні напрями діяльності ТЧХУ в цей період охоплюють:

– надання гуманітарної допомоги;

– підтримку внутрішньо переміщених осіб та людей у складних обставинах;

– евакуацію цивільного населення, зокрема маломобільних осіб;

– доправлення допомоги в зони гуманітарної кризи;

– підтримку деокупованих територій;

– розвиток донорства крові;

– навчання першій допомозі, інформування про мінну небезпеку, психосоціальну підтримку;

– будівництво прихистків, участь у відновленні інфраструктури;

– підготовку населення до зимового періоду;

– надання соціальних і реабілітаційних послуг;

– відновлення родинних зв’язків;

– поширення знань з міжнародного гуманітарного права;

– допомогу державі в пошуку й зберіганні тіл загиблих захисників.

Напрями діяльності зазнавали змін відповідно до періоду та суспільно-політичних подій в Україні. У 1991 – 2014 роках ТЧХУ переважно виконував функції мирного часу, характерні для національних товариств пострадянського простору: патронажна служба, доставка допомоги в разі стихійних лих, популяризація донорства, перша допомога, соціальні послуги.

Із 2014 року, після початку збройного конфлікту на сході України, організація почала адаптуватися до нових умов: розширилися напрями допомоги, відбувалася трансформація управління, зокрема на рівні Національного комітету ТЧХУ.

Після повномасштабного вторгнення у 2022 році діяльність ТЧХУ стала більш масштабною. Були започатковані нові напрями – будівництво тимчасового житла, супровід держави у питаннях ідентифікації тіл загиблих.

Співпраця з органами державної влади відбувається на основі укладених меморандумів та угод. Визнання ТЧХУ як допоміжної гуманітарної сили дозволяє державі ініціювати звернення про допомогу, а донорам – аналізувати рівень офіційного партнерства.

З 1993 до 2022 року було підписано близько 100 таких документів, у середньому – 3 на рік. У 2022 році – 8, у 2023 – 6, а станом на березень 2024 – 1 меморандум.

На сьогодні ТЧХУ співпрацює з рядом міністерств і державних органів, серед яких: Верховна Рада (уповноважений з прав людини), Кабінет Міністрів, МОЗ, Мінсоцполітики, Мінветеранів, Мінреінтеграції, Міноборони, Мінкультури, ДСНС, Держпраці, Фонд держмайна, Агентство водних ресурсів. Також налагоджено взаємодію з 7 обласними військовими адміністраціями та

місцевою владою в різних регіонах, зокрема в Києві, Львові, Чернігові, Житомирі, Маріуполі тощо.

Меморандуми можуть бути загального характеру або спрямовані на реалізацію конкретного проєкту, наприклад будівництво модульного містечка у Чернігові.

Серед форм співпраці головними є: участь ТЧХУ у розробці нормативних актів (наприклад, Плану заходів цивільного захисту чи Методики маркування медичних формувань), а також регулярні робочі зустрічі з органами влади з обговорення нагальних гуманітарних викликів [8, с. 98].

Досліджуючи розвиток діяльності ТЧХУ, відзначається суттєва трансформація його функцій у відповідь на динамічні умови воєнного конфлікту. Відбувається розширення спектра гуманітарної діяльності, посилення співпраці з державними інституціями та впровадження нових напрямів, що відповідають актуальним потребам населення. Такий комплексний підхід свідчить про підвищення ролі ТЧХУ як стратегічного партнера держави в реалізації гуманітарної політики та забезпеченні соціальної підтримки в умовах кризи.

Гуманітарна діяльність ТЧХУ направлена на забезпечення комплексної підтримки населення, яке постраждало внаслідок збройного конфлікту, надзвичайних ситуацій техногенного, природного або епідеміологічного характеру, а також соціально-економічної нестабільності. У фокусі уваги організації перебувають цільові групи (Додаток Г), серед яких окремо виокремлюються вразливі категорії населення, що потребують пріоритетної допомоги через обмежені можливості до самостійного подолання кризових обставин. З метою ефективного планування та реалізації заходів, Товариство здійснює ідентифікацію таких груп на основі оцінки ризиків, рівня уразливості та соціально-демографічних характеристик.

Враховуючи виклики, спричинені збройним конфліктом і соціально-економічною нестабільністю, діяльність Товариства Червоного Хреста України у 2021 – 2025 роках визначена стратегічними пріоритетами, які охоплюють

ключові гуманітарні напрямки та враховують потребу в довгострокових, комплексних рішеннях. У рамках цієї стратегії реалізуються такі основні напрями діяльності у прифронтових громадах:

– підготовка до надзвичайних ситуацій та реагування на них;

– психосоціальна підтримка осіб, які зазнали впливу кризових подій;

– проведення навчань із надання першої допомоги для широких верств населення;

– сприяння у відновленні втрачених родинних зв’язків;

– надання соціальних послуг, включно з патронажною допомогою на дому;

– інформування населення з питань захисту та безпеки в умовах ризиків;

– поширення знань щодо міжнародного гуманітарного права;

– проведення гуманітарно-освітніх заходів;

– підтримка системи добровільного донорства крові;

– сприяння адаптації громад до наслідків кліматичних змін;

– розвиток гуманітарної адвокації та активізація громадянського суспільства.

Ці напрями реалізуються з урахуванням принципів участі громад, підзвітності, захисту, інклюзивності та гендерної чутливості, що забезпечує ефективність та сталість гуманітарних втручань [1, с. 184].

Товариство відпвідно до своїх цілей формує стратегічні види діяльності у прифнтових громадах, до яких відноситься:

– оперативне реагування на надзвичайні ситуації, при цьому ТЧХУ координує попередження, реагування та ліквідацію наслідків, забезпечуючи роботу навчених загонів швидкого реагування в кожній області в рамках державної системи;

– психосоціальна підтримка, яка полягає у наданні доступної і якісної допомоги на місцях за участі підготовленого персоналу і волонтерів, а також у тісній співпраці з міжнародними організаціями та місцевою владою;

– навчання першій допомозі, яке організовується відповідно до міжнародних стандартів і передбачає створення єдиної системи підготовки населення з розвиненою мережею навчальних центрів;

– відновлення родинних зв'язків через допомогу людям, які втратили контакти через конфлікти чи катастрофи, з підтримкою державних і міжнародних партнерів;

– соціальні послуги та догляд вдома включають надання ліцензованої медичної допомоги та навчання доглядачів, що реалізується по всій країні;

– обізнаність про ризики та здоров'я передбачає інформування громадян про мінну небезпеку, профілактику захворювань та пропаганду здорового способу життя, а також зміцнення партнерств для підвищення безпеки;

– поширення міжнародного гуманітарного права полягає в проведенні освітніх програм, навчанні різних груп населення і захисті символіки Червоного Хреста від незаконного використання.

– реагування на кліматичні зміни включає підвищення готовності громад до стихійних лих, активну співпрацю з партнерами і зниження власного екологічного впливу;

– гуманітарна освіта, яка спрямована на формування гуманітарних цінностей, особливо серед молоді, для розвитку миру та толерантності в суспільстві;

– розвиток волонтерства через створення умов для залучення, навчання і підтримки волонтерів, а також їх участь у прийнятті організаційних рішень;

– інституційний розвиток, який полягає у зміцненні управлінських процесів, цифровій трансформації, розвитку кадрового потенціалу та підвищенні фінансової стабільності з дотриманням принципів прозорості і належного врядування [8, с. 9].

Таким чином, діяльність ТЧХУ у прифронтових громадах є багатовекторною, динамічною та адаптованою до умов збройного конфлікту. Організація розширила спектр допомоги – від традиційних соціальних послуг до комплексної гуманітарної підтримки, включаючи тимчасове житло,

психосоціальну допомогу та відновлення зв’язків. Взаємодія з державою та орієнтація на права людини посилили роль ТЧХУ як ключового партнера у сфері соціальної підтримки в умовах збройного конфлікту.

2.3. Міжнародний досвід роботи Червоного Хреста у прифронтових та постконфліктних регіонах

У сучасних умовах збройних конфліктів і зростаючої кількості гуманітарних криз роль міжнародних гуманітарних організацій, зокрема Червоного Хреста, стає надзвичайно важливою. Організація виконує функції не лише надання екстреної допомоги, а й відновлення життєвої інфраструктури, захисту прав цивільного населення, підтримки внутрішньо переміщених осіб та сприяння сталому розвитку громад, які опинилися в прифронтових або постконфліктних регіонах. Аналіз міжнародного досвіду діяльності Червоного Хреста дозволив виокремити ефективні практики та стратегії, що можуть бути адаптовані в різних контекстах збройних конфліктів.

Міжнародний досвід діяльності Червоного Хреста в прифронтових та постконфліктних регіонах свідчить про його ключову роль у забезпеченні гуманітарної допомоги, захисті цивільного населення та відновленні соціальної інфраструктури в умовах збройних конфліктів. Організація діє на засадах міжнародного гуманітарного права, дотримуючись принципів нейтральності, незалежності та гуманності, що дозволяє їй ефективно координувати гуманітарні операції навіть у складних бойових зонах [32].

Зокрема, Міжнародний Комітет Червоного Хреста (далі – МКЧХ) демонструє високий рівень адаптивності в реалізації своїх місій. Наприклад, у контексті конфлікту в Газі, через рік після відкриття польового госпіталю Червоного Хреста, він став життєво важливою інфраструктурою, що забезпечує медичну допомогу тисячам цивільних, постраждалих від бойових дій. Цей госпіталь не лише надає екстрену медичну допомогу, а й є символом гуманітарної надії у регіоні зруйнованому війною [39].

У Сирії, яка пережила одну з наймасштабніших гуманітарних криз XXI століття, МКЧХ у співпраці з Сирійським Арабським Червоним Півмісяцем організовує доставку харчових наборів, відновлення доступу до чистої води, ремонт лікарень і систем електропостачання [37]. Крім того, організація активно захищає права цивільного населення шляхом моніторингу умов утримання осіб у місцях позбавлення волі.

У Південному Судані Червоний Хрест виконує життєво важливу роботу у регіонах [40], де доступ до основних послуг критично обмежений через збройне насильство та кліматичні катастрофи. Організація реалізує програми із забезпечення продовольством, надання насіння та сільськогосподарських інструментів, доступу до питної води та медичних послуг.

Крім безпосередньої гуманітарної допомоги, МКЧХ активно займається просуванням міжнародного гуманітарного права. У межах міжнародних семінарів, таких як Advanced IHL Seminar for Academics and Policy Makers [33], організація посилює потенціал науковців і державних структур у впровадженні МГП для захисту цивільного населення в зонах конфлікту.

Окремим напрямом діяльності є захист осіб, які стали жертвами сексуального насильства у збройних конфліктах. У межах міжнародного форуму Shifting the stigma [14], МКЧХ закликає до колективної відповідальності за попередження сексуального насильства та комплексну допомогу постраждалим, включаючи правовий захист, медичну допомогу і психосоціальну підтримку.

Таким чином, діяльність організації в країнах, що постраждали від воєнних конфліктів, відзначається високим ступенем системності, продуманості та адаптації до специфіки конфлікту. Серед ключових переваг можна виокремити: гнучкість оперативного реагування, вміння підтримувати нейтралітет у складних політичних контекстах, а також сталість програмної допомоги, яка охоплює не лише короткострокові, а й довгострокові цілі – відновлення інфраструктури, медичного забезпечення та правового захисту.

Особливу цінність становить унікальний досвід Червоного Хреста у поєднанні екстреної допомоги з елементами стабілізації й розвитку – як у випадку Південного Судану, де організація поєднує роздачу продуктів із впровадженням аграрних програм, або Сирії, де поряд із ремонтом об'єктів критичної інфраструктури здійснюється просвітницька діяльність у сфері міжнародного гуманітарного права.

Водночас, міжнародний досвід виявляє й деякі обмеження, які заслуговують на увагу. У деяких регіонах через складну безпекову ситуацію або політичні бар'єри діяльність організації є частково обмеженою. Наприклад, в умовах багатосторонніх конфліктів (Сирія, Ємен, Судан) Червоному Хресту не завжди вдається досягти всіх постраждалих, особливо в ізольованих або окупованих районах [5, с. 3]. Іншою проблемою є надмірна централізація рішень та залежність національних підрозділів від міжнародного фінансування, що ускладнює адаптацію програм до потреб локального контексту.

Аналізуючи ці аспекти, постає питання: наскільки релевантним є міжнародний досвід Червоного Хреста для України? З одного боку, базові принципи – нейтральність, незалежність, гуманність – універсальні, а отже, можуть слугувати методологічною основою для діяльності в будь-якому конфлікті. Багаторівнева система реагування, що охоплює екстрену допомогу, захист прав людини, доступ до медичних послуг та правову підтримку, є цінною моделлю для запозичення.

З іншого боку, в Україні в умовах повномасштабної війни склалася особлива система реагування, що включає як діяльність Товариства Червоного Хреста України, так і потужний волонтерський сектор, мережі громадських ініціатив та активну участь місцевого самоврядування. В окремих випадках саме волонтерські або місцеві структури демонстрували вищу швидкість реагування та адаптивність, ніж великі міжнародні гравці. Це дає підстави стверджувати, що український досвід є унікальним і не повністю відтворює класичну модель міжнародної гуманітарної допомоги.

Таким чином, міжнародний досвід роботи Червоного Хреста у прифронтових та постконфліктних регіонах може і повинен використовуватись в Україні як методичне підґрунтя, однак з урахуванням специфіки локального контексту та сильних сторін внутрішньої мобілізації суспільства. Найбільш ефективною є модель, яка поєднує міжнародні стандарти гуманітарного реагування з гнучкістю та ініціативністю локальних структур.

Отже, аналіз діяльності Товариства Червоного Хреста України в умовах збройного конфлікту засвідчив його ключову роль у наданні гуманітарної допомоги та соціальної підтримки, особливо в прифронтових громадах. Організація ефективно поєднує міжнародні стандарти з адаптованими до українських реалій практиками, активно взаємодіє з державними структурами та громадянським суспільством.

Міжнародний досвід Червоного Хреста підтверджує доцільність впровадження універсальних гуманітарних підходів, проте українська модель вирізняється високою мобілізаційною здатністю населення, що дозволяє гнучко та оперативно реагувати на виклики війни.

РОЗДІЛ 3
ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ РОБОТИ ТОВАРИСТВА ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА УКРАЇНИ У ПРИФРОНТОВИХ ГРОМАДАХ

3.1. Аналіз стану роботи Товариства Червоного Хреста України у прифронтових громадах

Повномасштабна війна в Україні, що триває з лютого 2022 року, зумовила різке зростання гуманітарних потреб у багатьох регіонах країни, особливо в прифронтових громадах. У цих умовах діяльність ТЧХУ набула надзвичайної актуальності як одного з ключових суб'єктів надання гуманітарної допомоги населенню, що постраждало внаслідок бойових дій.

Для всебічного вивчення ефективності функціонування ТЧХУ в цих регіонах доцільним є проведення статистичного аналізу його діяльності. Такий аналіз дозволяє не лише кількісно оцінити масштаби наданої допомоги, але й виявити особливості організації роботи у надзвичайних умовах, що, у свою чергу, може слугувати основою для формування практичних рекомендацій щодо оптимізації гуманітарної діяльності у зонах активного конфлікту.

Методологічною основою аналізу виступає використання офіційних статистичних даних з офіційного сайту ТЧХУ [26] станом на 31 грудня 2022 року, оскільки у офіційних звітах по регіонах наявна остання інформація за вказаний період (Додаток А). До прифронтових громад відносяться території, які станом на вказану дату безпосередньо межували з зонами активних бойових дій або зазнавали регулярних обстрілів. Зокрема, до таких було віднесено Чернігівську, Сумську, Харківську, Луганську, Донецьку, Запорізьку, Миколаївську, Херсонську та Дніпропетровську області.

Аналіз показує, що діяльність ТЧХУ у прифронтових регіонах була масштабною та різноманітною, охоплюючи гуманітарну допомогу, медичні послуги, евакуацію населення, психосоціальну підтримку, навчання з надання

першої допомоги та реалізацію спеціальних програм, таких як «Прихисток», будівництво модульного житла тощо.

Основні аспекти:

– волонтерська діяльність: найбільше волонтерів працювало у Донецькій (550), Херсонській (454) та Дніпропетровській (393) областях (рис.3.1). Загалом тисячі волонтерів забезпечували оперативне реагування на гуманітарні потреби в умовах війни;

Рис. 3.1. Статистика кількості волонтерів

– навчання першій допомозі: у Дніпропетровській області було навчено 7 502 особи, у Чернігівській – 5 327, а у Херсонській – 1 498, що свідчить про системну роботу ТЧХУ з формування базових навичок реагування серед населення;

– евакуація населення: у Запорізькій області було евакуйовано 10 787 осіб, у Дніпропетровській – 1 087, у Миколаївській – 565. Евакуаційні заходи супроводжувалися комплексною підтримкою в пунктах тимчасового розміщення;

– психосоціальна підтримка: найбільшу кількість отримувачів психосоціальної підтримки зафіксовано у Харківській області (10 619 осіб),

Запорізькій (9 383 осіб) та Чернігівській (2 799 осіб), що свідчить про високий рівень стресу та потребу у фаховій допомозі серед мешканців (рис.3.2);

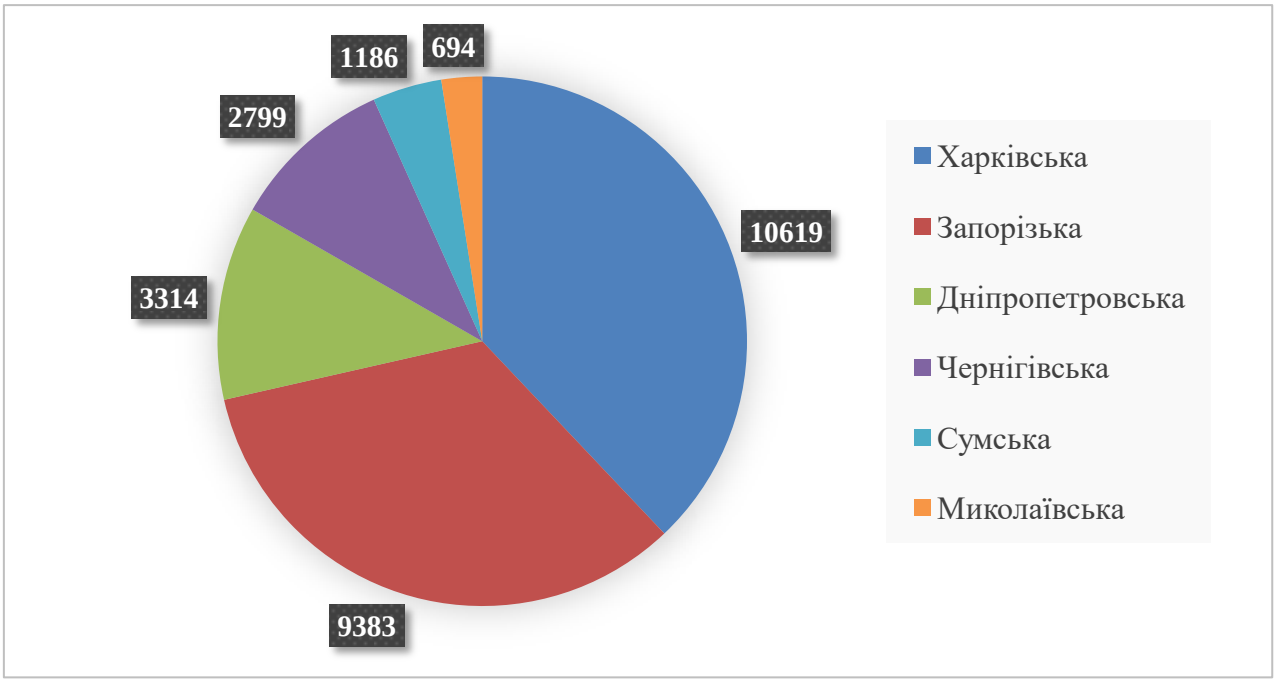

Рис. 3.2. Кількість осіб, які отримали психосоціальну підтримку

– медичні мобільні бригади: діяльність таких бригад була активною у всіх проаналізованих регіонах. Наприклад, у Чернігівській області було надано понад 14 тис. консультацій, у Сумській – понад 6 тис.;

– реалізація спеціальних програм: у більшості прифронтових регіонів діяли програми «Прихисток», колективні центри проживання, а також проєкти з будівництва модульного житла, заміни вікон, ремонту покрівель, постачання мобільних кухонь і медичного обладнання;

– партнерська підтримка: до гуманітарної діяльності долучились численні міжнародні партнери – Міжнародний комітет Червоного Хреста, національні товариства Червоного Хреста з понад 15 країн, ЮНІСЕФ, Всесвітня продовольча програма (WFP), USAID та інші;

– гуманітарна допомога: за кількістю виданих продуктових наборів лідирує Миколаївська область (2 231 140), далі йдуть Харківська (1 042 514) та Запорізька (659 939). Також значні обсяги гігієнічних наборів були розподілені в Запорізькій (477 594) та Харківській (472 755) областях (рис. 3.3);

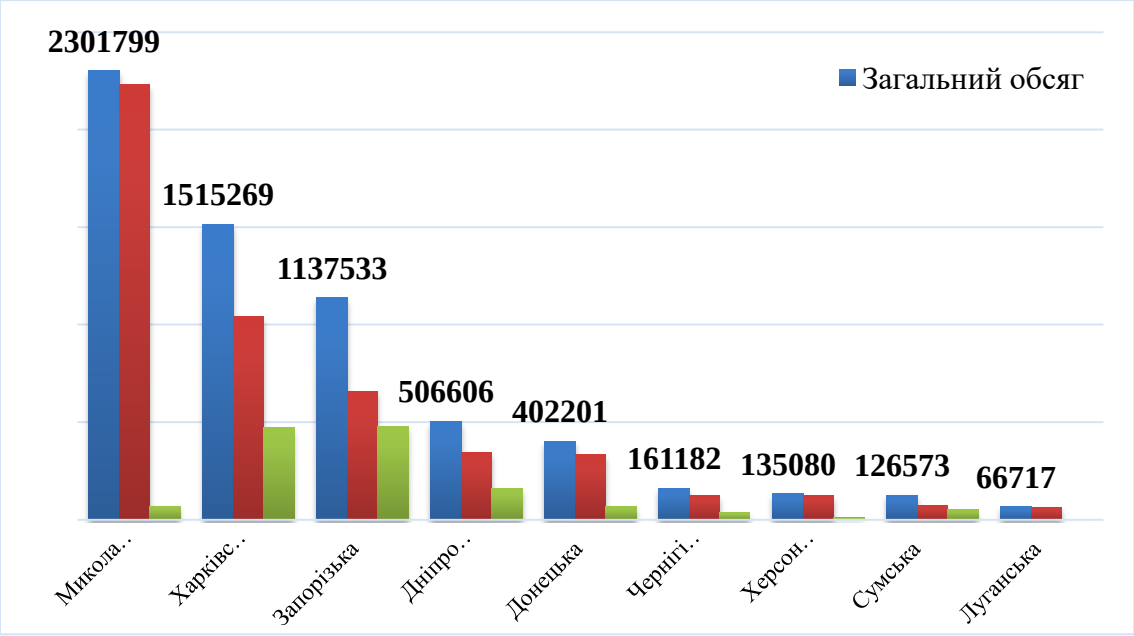

Рис. 3.3. Обсяги наданої гуманітарної допомоги

– діяльність організацій ТЧХУ в прифронтових регіонах: найбільша кількість діючих організацій у Дніпропетровській (10), Харківській (9) та Херсонській (8) областях. У Запорізькій та Донецькій областях по 7 організацій, у Миколаївській та Херсонській по 8, у Чернігівській та Сумській по 6, а найменша кількість організацій зафіксована у Луганській області 1. Що сприяло координації гуманітарної допомоги, першої медичної підтримки та евакуації населення.

Таким чином, аналіз діяльності організації за 2022 рік свідчить, що діяльність ТЧХУ у прифронтових громадах була системною, масштабною та скоординованою з міжнародними партнерами. Особлива увага приділялась наданню гуманітарної, медичної, психологічної допомоги та забезпеченню базових умов для тимчасового проживання евакуйованих осіб.

Згідно з офіційними даними ТЧХУ, організація здійснює масштабне гуманітарне реагування по всій території України (Додаток Б). Станом на 2025 рік понад 13 мільйонів осіб отримали допомогу від організації, що включає понад 12,9 мільйона гуманітарних наборів [14]. На підтримку населення працюють 1 325 співробітників, які опікуються 7 700 самотніми особами.

Психосоціальну підтримку отримали 916 000 осіб. У межах евакуаційних заходів було вивезено 326 000 осіб із небезпечних регіонів.

Медична допомога реалізується через 125 мобільних медичних бригад, які провели 1 170 000 консультацій, а 308 000 осіб пройшли навчання з надання першої медичної допомоги. Відкрито 6 центрів гігієни для внутрішньо переміщених осіб, а інформаційний центр прийняв понад 1 000 000 дзвінків [6].

Діяльність ТЧХУ охоплює широкий спектр гуманітарних потреб – від надання базових наборів до комплексної медичної та психосоціальної підтримки. Особливу увагу приділено найбільш постраждалим прифронтовим регіонам, де організація активно працює над задоволенням нагальних потреб населення і відновленням соціальної інфраструктури. Ключовим чинником успішності є тісна співпраця з місцевими організаціями та волонтерами.

За даними на 2025 рік, аналіз кількості виданих гуманітарних наборів у прифронтових громадах свідчить про значні обсяги допомоги, що надаються в умовах воєнного конфлікту: Харківська область: 1 707 912 наборів, що є найбільшим показником і відображає інтенсивність гуманітарної роботи в регіоні з активними бойовими діями. Запорізька область: 1 305 361 набір, що свідчить про високі потреби місцевого населення та внутрішньо переміщених осіб. Дніпропетровська область: 759 438 наборів, важливий логістичний центр із значним рівнем підтримки. Сумська область: 541 976 наборів, регіон із підвищеними гуманітарними потребами через близькість до фронту. Миколаївська область: 386 374 набори, що відповідає регіональній складності гуманітарної ситуації. Чернігівська область: 313 164 набори, регіон, охоплений масштабною підтримкою. Херсонська область: 171 624 набори, незважаючи на складну ситуацію, отримала значну допомогу. Донецька область: 208 473 набори, один із найбільш постраждалих регіонів. Луганська область: 2 402 набори, найменша кількість, через ускладнений доступ та 38ед заклад обмеження.

Діяльність ТЧХУ у прифронтових громадах відзначається рядом суттєвих переваг, які вирізняють його серед інших волонтерських та громадських ініціатив:

– масштабність і системність: широка мережа підрозділів, що діє навіть у найнебезпечніших регіонах (у 2022 році тільки у прифронтових регіонах працювало понад 60 організаційних підрозділів);

– інституційна стабільність: налагоджена співпраця з міжнародними донорами (МКЧХ, ЮНІСЕФ, USAID тощо), що забезпечує сталість фінансування;

– комплексна допомога: охоплення гуманітарних, медичних, психологічних, евакуаційних та освітніх потреб;

– широке залучення волонтерів: тисячі активістів ефективно працюють у найгарячіших точках;

– мобільні медичні бригади: надають первинну медичну допомогу в районах без інфраструктури – перевага перед багатьма ініціативами.

Попри переваги, діяльність ТЧХУ має низку недоліків у порівнянні з гнучкими волонтерськими ініціативами. Організація часто діє повільно через бюрократичність, особливо на початку криз. У деяких прифронтових регіонах, зокрема Луганській області, її присутність обмежена. ТЧХУ рідко впроваджує інноваційні підходи, як-от цифрові платформи чи партисипативні моделі допомоги. Крім того, значна залежність від міжнародного фінансування створює ризики в разі скорочення донорської підтримки.

Таким чином, аналіз діяльності ТЧХУ засвідчує, що організація є провідним і стабільним гравцем у сфері гуманітарної допомоги в Україні, особливо у прифронтових регіонах. Її головні сильні сторони – це масштаб, системність, партнерство з міжнародними структурами та комплексність реагування. Проте, для посилення ефективності роботи доцільним є врахування досвіду мобільних, адаптивних ініціатив, які часто демонструють більшу швидкість та інноваційність у реагуванні на виклики війни. Оптимальною стратегією подальшого розвитку ТЧХУ є поєднання інституційної стійкості з

елементами волонтерської гнучкості, а також зміцнення співпраці з громадським сектором.

3.2. Основні фактори оптимізації діяльності роботи Товариства Червоного Хреста України у прифронтових громадах

Товариство Червоного Хреста України відіграє ключову роль у забезпеченні гуманітарної допомоги та підтримки населення, яке постраждало внаслідок збройного конфлікту в Україні. Особливості роботи в прифронтових громадах обумовлюють необхідність системної оптимізації діяльності організації для підвищення ефективності реагування на потреби постраждалих.

Одним із головних факторів оптимізації є посилення координації між ТЧХУ, місцевою владою, міжнародними гуманітарними організаціями та іншими зацікавленими сторонами. Як зазначається у звітах МКЧХ, інтеграція зусиль різних гуманітарних акторів дозволяє уникнути дублювання ресурсів і підвищити якість надання допомоги [34, с. 11]. В Україні ця координація реалізується через створення спільних гуманітарних платформ і робочих груп, що сприяє оперативному реагуванню на зміни у ситуації.

Другим фактором є застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для моніторингу потреб населення та управління ресурсами. Використання мобільних додатків, систем геоінформаційного моніторингу та електронних баз даних сприяє оперативному збору актуальної інформації та підвищенню прозорості діяльності [35]. Це особливо важливо в умовах постійної зміни 40ед заклади ситуації у прифронтових зонах.

Третім важливим аспектом є комплексна соціально-психологічна підтримка постраждалих. Результати дослідження демонструють, що програми з кризової психологічної допомоги, які впроваджує ТЧХУ, сприяють зниженню рівня травматизації та допомагають у відновленні життєздатності громад. У прифронтових громадах особливо важливою є робота із вразливими

категоріями населення, зокрема дітьми, людьми похилого віку та внутрішньо переміщеними особами.

Також суттєвим фактором оптимізації є удосконалення логістичних процесів. Забезпечення безпечних транспортних коридорів, організація складів для зберігання гуманітарної допомоги і систематизація розподілу ресурсів дозволяють ефективно доставляти необхідні товари навіть за складних умов [31, с. 6].

Отже, оптимізація діяльності ТЧХУ у прифронтових громадах базується на підвищенні координації, впровадженні інноваційних технологій, соціально-психологічній підтримці та удосконаленні логістики, що є критично важливим для сталого гуманітарного реагування в умовах збройного конфлікту.

ВИСНОВКИ

У результаті нашого дослідження можна стверджувати, що поставлені завдання реалізовано, мету досягнуто, а висунута гіпотеза знайшла своє підтвердження. Основні висновки доцільно викласти у формі таких тез:

Стан наукової розробки діяльності Товариства Червоного Хреста України засвідчує зростання дослідницького інтересу до його гуманітарної місії в умовах воєнних конфліктів, кризових ситуацій та соціальних трансформацій. Історичний досвід ТЧХУ, від часу заснування до сучасної діяльності під час повномасштабної війни, становить важливе підґрунтя для вдосконалення соціальної політики та моделей взаємодії держави з громадянським суспільством.

Уточнення основних понять дослідження сприяло більш точному визначенню теоретико-методологічних засад аналізу, конкретизації об’єкта й предмета дослідження, а також формуванню цілісного уявлення про особливості функціонування ТЧХУ в умовах збройного конфлікту.

Обґрунтований вибір принципів і методів дослідження дав змогу здійснити комплексний і змістовний аналіз діяльності організації у прифронтових громадах.

Аналіз діяльності Товариства Червоного Хреста України в умовах збройного конфлікту засвідчив його ключову роль у наданні гуманітарної допомоги та соціальної підтримки, особливо в прифронтових громадах. Організація ефективно поєднує міжнародні стандарти з адаптованими до українських реалій практиками, активно взаємодіє з державними структурами та громадянським суспільством.

Міжнародний досвід Червоного Хреста підтверджує доцільність впровадження універсальних гуманітарних підходів, проте українська модель вирізняється високою мобілізаційною здатністю населення, що дозволяє гнучко та оперативно реагувати на виклики війни.

Результати дослідження діяльності організації у прифронтових громадах засвідчує, що Товариство є провідним і стабільним гравцем у сфері

гуманітарної допомоги в Україні, особливо у прифронтових регіонах. Її головні сильні сторони – це масштаб, системність, партнерство з міжнародними структурами та комплексність реагування. Проте, для посилення ефективності роботи доцільним є врахування досвіду мобільних, адаптивних ініціатив, які часто демонструють більшу швидкість та інноваційність у реагуванні на виклики війни. Оптимальною стратегією подальшого розвитку ТЧХУ є поєднання інституційної стійкості з елементами волонтерської гнучкості, а також зміцнення співпраці з громадським сектором.

Основними факторами оптимізації діяльності ТЧХУ є: підвищення координації між ТЧХУ, місцевою владою, міжнародними гуманітарними організаціями та іншими зацікавленими сторонами; впровадження інноваційних технологій; збільшення програм із соціально-психологічній підтримки населення та удосконалення логістики, що є критично важливим для сталого гуманітарного реагування в умовах збройного конфлікту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондарчук С., Єщенко М., Бондарчук Ю. Соціальний менеджмент при діяльності Червоного Хреста в Кіровоградській області (проєкт «Догляд вдома»). *Галицький економічний вісник.* Тернопіль, 2023. № 3 (82). С. 180 – 189.

2. Букач М. М. Основи наукових досліджень у соціальній роботі : навч. Посіб. Миколаїв : ЧДУ 44ед. Петра Могили, 2009. 284 с.

3. Васильєв В. Ю. Товариство Червоного Хреста України (ТЧХУ) : енциклопедія історії України: Додатковий том. Київ : Наукова думка, 2021. 773 с. URL:http://www.history.org.ua/?termin=tovarystvo_chervonogo_khresta_ukrajiny_tchkhu (дата звернення: 23.05.2024).

4. Головатий М. Ф., Панасюк М. Б. Соціальна політика і соціальна робота : термінол.-понятійн. Слов. Київ : МАУП, 2005. 560 с.

5. Гринів Н. Т. Гуманітарна логістика як інструмент трансформації логістичних потоків в умовах воєнного часу. *Економіка та суспільство.* Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. № 56. С. 1 – 6.

6. Делегація МКЧХ в Україні. Основні напрямки діяльності: січень – грудень 2024 р. Звіт, 2024. URL: https://blogs.icrc.org/app/uploads/sites/98/2025/03/Annual-Operational-Report_2024_ukr_WEB.pdf (дата звернення: 23.05.2025).

7. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 08.06.1977 № 995_199. Дата оновлення: 08.12.2005 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 23.05.2025).

8. Доценко М. І. Товариство Червоного Хреста України як допоміжна гуманітарна організація для держави. *Політичне життя.* Вінниця, 2024. №. 2. С. 92 – 105.

9. Доценко М. І. Статус Товариства Червоного Хреста України в умовах міжнародного збройного конфлікту. *Публічна політика і державне управління в умовах війни* : матер. 44ед зак. Наук.-практ. Конф, м. Вінниця, 12 квітня 2024 р. Вінниця, 2024. С. 224 – 229.

10. Єрьоміна Л. Є. Практикум з соціальної роботи : навч. Посіб. Мелітополь : ФОП Однорог Т.В., 2017. 140 с.

11. Жаровська І. М. Діяльність МКЧХ у період збройних конфліктів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки.* Львів, 2018. № 17. С. 163 – 167.

12. Історія Українського Червоного Хреста. URL: https://redcross.org.ua/about-urcs/history/ (дата звернення: 23.05.2024).

13. Кармалюк С. П., Ореховський В. О. Історія Товариства Червоного Хреста України. Книга І. Діяльність організацій Товариства Червоного Хреста в Україні до 1921 р. : кол. Монографія. Чернівці : Технодрук, 2023. 252 с.

14. Карта гуманітарної допомоги населенню від Товариства Червоного Хреста України URL: https://redcross.org.ua/ (дата звернення: 23.05.2025).

15. Козирєв М. П. Соціальна педагогіка : навч. Посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 352 с.

16. Костенко Н. В., Іванов В. Ф. Досвід контент-аналізу : моделі та практики : монографія. Київ : Центр вільної преси, 2003. 200 с.

17. Лукашевич М. П., Мигович І. І. Теорія і методи соціальної роботи : навч. Посіб. Київ : МАУП, 2003. 168 с.

18. Олійник О. В. Діяльність Червоного Хреста на території Прикарпаття в період нацистської окупації на сторінках місцевої легальної преси. *Гілея : науковий вісник.* Київ, 2019. № 141 (1). С. 118 – 122.

19. Ореховський В. О. Діяльність Товариства Червоного Хреста в Україні в роки першої світової війни. *Вісник КНЛУ. Серія : Історія, економіка, філософія* : зб. Наук. Праць. Київ, 2023. Вип. 28. С. 103 – 110.

20. Про громадські об’єднання : Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI. Дата оновлення: 03.09.2024 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text (дата звернення: 23.05.2025).

21. Про гуманітарну допомогу: Закон України від 22.10.1999 р. № 1192-XIV. Дата оновлення: 31.03.2023 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text (дата звернення: 23.05.2025).

22. Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією : Наказ Міністерства розвитку громад та територій України від 28.02.2025 р. № 376. Дата оновлення: 07.05.2025 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0380-25#Text (дата звернення: 23.05.2025).

23. Про символіку Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала в Україні : Закон України від 08.07.1999 р. № 862-XIV. Дата оновлення: 19.02.2010 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/862-14#Text (дата звернення: 23.05.2025).

24. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. Дата оновлення: 15.11.2024 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text (дата звернення: 23.05.2025).

25. Про Товариство Червоного Хреста України : Закон України від 28.11.2002 р. № 330-IV. Дата оновлення: 31.03.2023 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-15#Text (дата звернення: 23.05.2025).

26. Проміжні звіти за час війни діяльності Товариства Червоного Хреста України URL: https://redcross.org.ua/about-urcs/interim-war-reports/ (дата звернення: 23.05.2025).

27. Семигіна Т. В., Мигович І. І. Вступ до соціальної роботи : навч. Посіб. Київ : «Академвидав», 2005. 304 с.

28. Срібна М. А. Діяльність Українського Червоного Хреста на звільнених від нацистських окупантів українських землях у 1944–1945 рр. *Архіви України*. Київ, 2015. № 1. С. 67 – 74.

29. Статут Товариства Червоного Хреста України, затверджено рішенням XXII З'їзду Товариства Червоного Хреста України 9 липня 2021 року. Протокол № 1. Київ, 2021. 38 с. URL: https://redcross.org.ua/wp-content/uploads/2023/01/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82-2021-%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf (дата звернення: 23.05.2024).

30. Стратегія Товариства Червоного Хреста України 2021 – 2025. URL: https://redcross.org.ua/wp-content/uploads/2021/11/2021-

%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F-%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82.pdf (дата звернення: 25.05.2025).

31. Чуприна О. О., Колосок Е. В., Григоренко О. В. Гуманітарна логістика: особливості розвитку в сучасних реаліях. *Економіка та суспільство.* Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. № 58. С. 1 – 8.

32. Advanced IHL seminar for academics and policy-makers. *International Committee of the Red Cross (ICRC).* 2023 URL: https://www.icrc.org/en/event/advanced-ihl-seminar-for-academics-and-policy-makers (дата звернення: 23.05.2025).

33. Advanced IHL Seminar for Academics and Policymakers. *International Committee of the Red Cross (ICRC).* 2025 URL: https://www.icrc.org/en/event/advanced-ihl-seminar-for-academics-and-policy-makers (дата звернення: 23.05.2025).

34. Annual Report 2022. Geneva: ICRC. URL: https://www.ifrc.org/sites/default/files/2023-11/AnnualReport2022_Final-web%20NEW.pdf (дата звернення: 23.05.2025).

35. At the Intersection of Humanitarian Action and Cyberspace. *International Committee of the Red Cross (ICRC).* 2025 URL: https://www.icrc.org/en/article/symposium-intersection-humanitarian-action-and-cyberspace (дата звернення: 23.05.2025).

36. Event: Shifting the Stigma: Prevention and Protection for Victims and Survivors of Sexual Violence. *International Committee of the Red Cross (ICRC).* 2025 URL: https://www.icrc.org/en/event/event-shifting-stigma-prevention-and-protection-victimssurvivors-sexual-violence (дата звернення: 23.05.2025).

37. ICRC in Syria. *International Committee of the Red Cross (ICRC).* 2023 URL: https://www.icrc.org/en/where-we-work/syria (дата звернення: 23.05.2025).

38. Movement Coordination for Collective Impact Agreement Seville Agreement 2.0. IFRC. URL: https://www.ifrc.org/document/seville-agreement-2 (дата звернення: 23.05.2025).

39. The Red Cross Field Hospital one year on: A lifeline and a stark reminder in Gaza. *International Committee of the Red Cross (ICRC).* 2024 URL: https://www.icrc.org/en/article/red-cross-field-hospital-one-year-lifeline-and-stark-reminder-gaza (дата звернення: 23.05.2025).

40. We arrived from Sudan with nothing but our lives. *International Committee of the Red Cross (ICRC).* 2025 URL: https://www.icrc.org/en/article/refugees-from-sudan-eastern-chad (дата звернення: 23.05.2025).

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця 1.1.

Історія становлення Товариства Червоного Хреста України

Рік/період	Характеристика діяльності
1918	У Києві відбувся перший З'їзд Українського Червоного Хреста (15 – 18 квітня), що ознаменував початок діяльності організації як незалежного національного товариства [19, с. 108]. Проте воно не отримало міжнародного визнання. У 1923–1925 роках УЧХ увійшов до складу Союзу Товариств Червоного Хреста СРСР.
1920-ті роки	Організація активно працювала над соціальною підтримкою населення, зокрема відкривала тисячі безкоштовних їдальнь і роздавала мільйони продовольчих пайків, допомагаючи подолати наслідки голоду та кризових подій [3].
1930-ті роки	Український Червоний Хрест управляв широкою мережею закладів охорони здоров'я — медичних, профілактичних і дитячих установ, оздоровчих центрів, протитуберкульозних диспансерів, а також великою кількістю лазень, аптек і пунктів надання медичної допомоги.
1939 – 1945	Під час Другої світової війни організація надавала медичну допомогу військовим на фронті, активно сприяла розвитку донорства крові. За
Рік/період	Характеристика діяльності
	сумлінну працю 17 сестер милосердя були нагороджені медаллю Флоренс Найтінгейл, а сьогодні їх кількість становить 24 [18, с. 118].
1940 – 1970	Після війни Червоний Хрест брав участь у відбудові країни: відновлював лікувальні заклади та їдальні, розвивав санітарну службу, готував медичний персонал для догляду за хворими, захисту здоров'я дітей і профілактики інфекційних захворювань [28, с. 73].
1961	Було створено патронажну службу, яка забезпечувала медико-соціальну підтримку найбільш уразливих верств населення, надаючи допомогу на дому.
1986	Після Чорнобильської катастрофи активісти Українського Червоного Хреста активно долучилися до евакуації постраждалих, організовували медичну, психологічну та матеріальну допомогу. Було 49ед заклади тисячі тонн продуктів, ліків і сухого молока.
1990	Розпочато реалізацію комплексної Чорнобильської програми, під час якої пересувні діагностичні бригади проводили медичні огляди постраждалих від аварії.
1992	Президент України офіційно визнав Український Червоний Хрест єдиним національним товариством, а також було засновано Службу розшуку для відновлення родинних зв'язків, розірваних під час воєн та катастроф.
1993	Організація здобула офіційне міжнародне визнання від Міжнародного Комітету Червоного Хреста та приєдналася до Міжнародної федерації Червоного Хреста і Червоного Півмісяця як повноправний член.
1999	В Україні було ухвалено закон, який забезпечує захист символіки Червоного Хреста та Червоного Півмісяця, гарантуючи охорону їхніх емблем.
2002	Прийнято спеціальний закон, що регулює діяльність Українського Червоного Хреста, визначаючи його статус і повноваження.

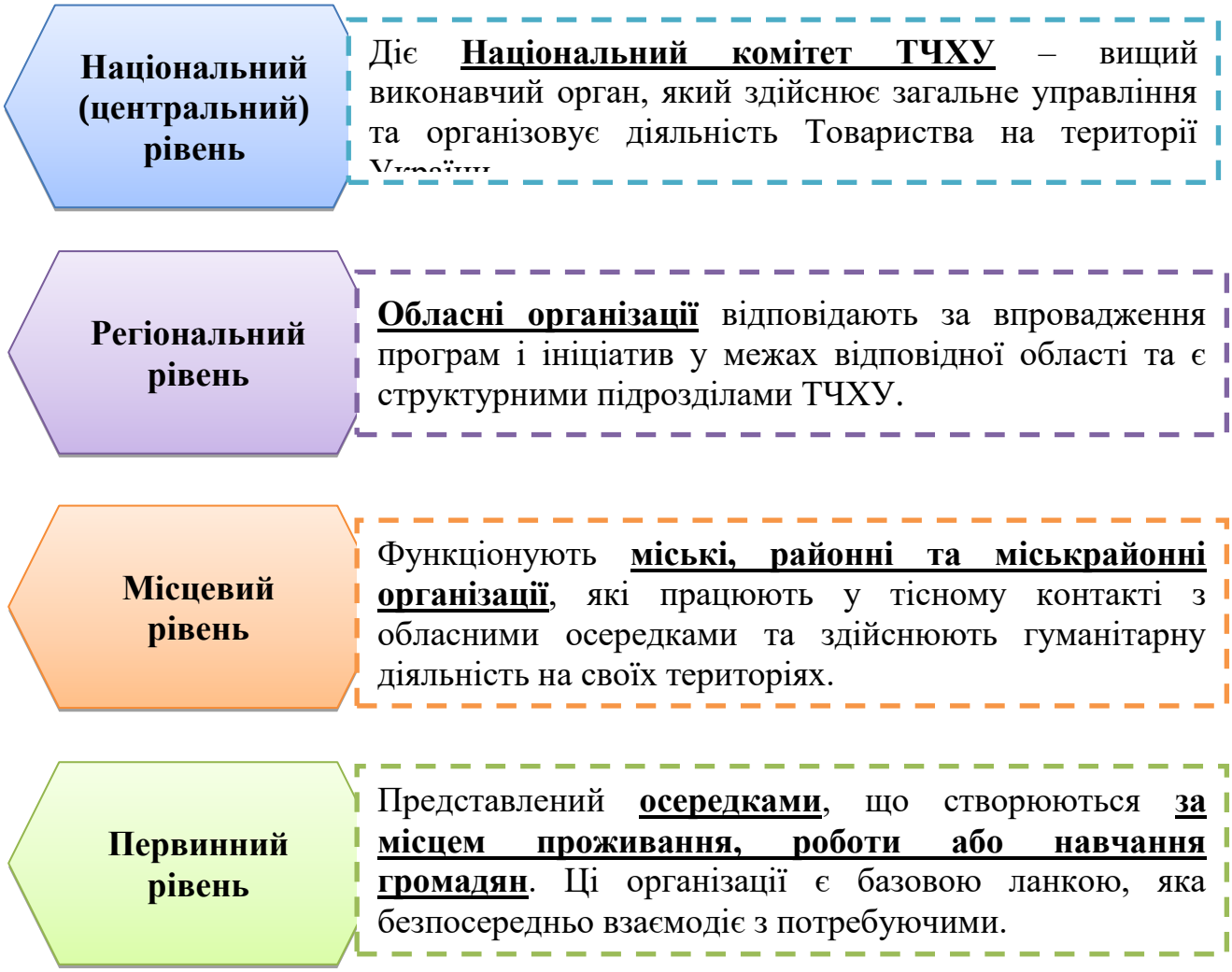
Продовження Додатку А

2009	Верховна Рада України схвалила ратифікацію Третього додаткового протоколу до Женевських конвенцій, що запроваджує додаткову захисну емблему [12] .
2013 – 2016	В умовах збройного конфлікту організація працювала в посиленому режимі: формувалися загони швидкого реагування, здійснювалась допомога постраждалим у зоні бойових дій і Криму, здійснювалась психосоціальна підтримка населення [11, с. 167].
З 2016 року	Почався процес оновлення Українського Червоного Хреста, посилилась волонтерська активність, проводились тренінги з надання першої допомоги, а також розширювались заходи з реагування на надзвичайні ситуації та підтримки вразливих груп населення.
2020	Пандемія COVID-19: організація проводила інформаційні кампанії, забезпечувала 50ед заклади засобами індивідуального захисту, підтримувала вразливі групи населення.
З 24 лютого 2022	У період повномасштабного вторгнення Український Червоний Хрест організував доставку гуманітарної допомоги, навчання першій допомозі, евакуацію населення, облаштування тимчасових притулків для переселенців.
Червень 2023	Після підриву Каховської ГЕС організація провела евакуацію місцевого населення, надала першу медичну та психологічну допомогу, підтримала постраждалих і сприяла ліквідації наслідків катастрофи [12].

Додаток Б

Нормативна база діяльності ТЧХУ
ЗУ «Про Товариство Червоного Хреста
Спеціальний статус, повноваження, взаємодія з державою
Міжнародне гуманітарне право
Женевські конвенції, протоколи
Нормативно-правові акти
ЗУ «Про громадські об'єднання», ЗУ «Про символіку ЧХ, ЧП,ЧКУ» та ін.
Внутрішнє право МРЧХЧП
Статут, Севільська угода, тощо

Додаток В

Національний (центральний) рівень
Діє Національний комітет ТЧХУ – вищий виконавчий орган, який здійснює загальне управління та організовує діяльність Товариства на території України
Регіональний рівень
Обласні організації відповідають за впровадження програм і ініціатив у межах відповідної області та є структурними підрозділами ТЧХУ.
Місцевий рівень
Функціонують міські, районні та міськрайонні організації, які працюють у тісному контакті з обласними осередками та здійснюють гуманітарну діяльність на своїх територіях.
Первинний рівень
Представлений осередками, що створюються за місцем проживання, роботи або навчання громадян. Ці організації є базовою ланкою, яка безпосередньо взаємодіє з потребуючими.

Додаток Г

Цільові групи	Вразливі категорії
Постраждалі від надзвичайних ситуацій (техногенних, природних, епідеміологічних)	• Люди похилого віку 65+. • Люди з інвалідністю. • Люди з віддалених районів. • Люди з хронічними захворюваннями. • Люди з клінічними захворюваннями (в т.ч. ВІЛ, ТБ, гепатит). • Безхатченки. • Люди з низьким прибутком, ВПО (внутрішньо переміщені особи). • Мігранти. • Люди з психічними розладами. • Діти. • Багатодітні сім'ї тощо.
Вразливі до соціально-економічних обставин	
Постраждалі від збройних конфліктів, суспільних загострень	
Вразливі до антропогенних та кліматичних наслідків	
Позбавлені юридичного забезпечення	
Позбавлені родинних зв'язків (родичі зниклих безвісти)	
Вразливі до хронічних / клінічних захворювань	

Додаток Д

Результати діяльності Товариства Червоного Хреста України у прифронтових громадах за 2022 рік

Продовження додатку Д

Продовження додатку Д

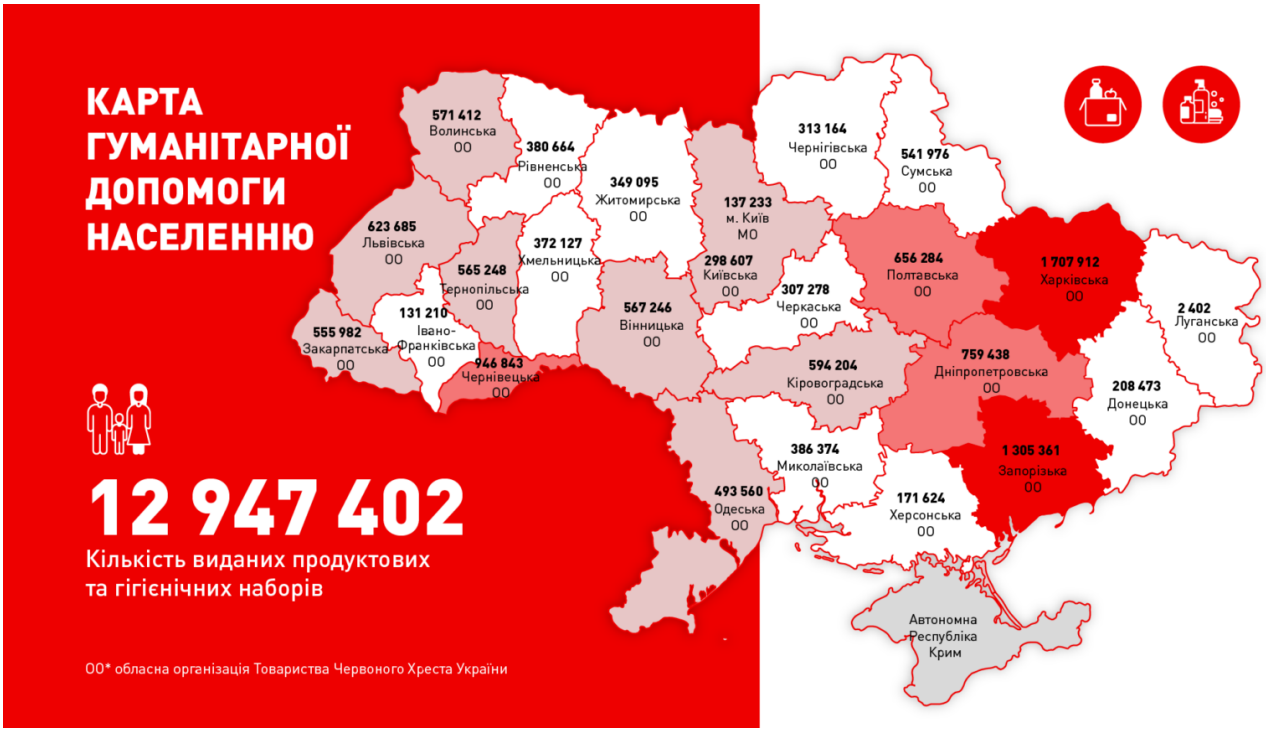

Додаток Є

Звітність Товариства Червоного Хреста України станом на 2025 рік

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Котов Гліб Андрійович, студент 4 курсу, форма навчання денна, факультет соціології та управління, спеціальність «соціальна робота», освітньо-професійна програма «соціальна робота», адреса електронної пошти: k.gleb888@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Робота Товариства Червоного Хреста України у прифронтових громадах» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата_____ Підпис_____ ПІБ (студент) Котов Г.А.

Дата_____ Підпис_____ ПІБ (науковий керівник) Глазунов В.В.